

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, metodologik, innovatsion fan va ta'limga oid ilmiy jurnal

№2-3/2023

Litsenziya raqami: №095310

TAHRIR HAY'ATI:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich	tarix fanlari doktori, professor	Bosh muharrir
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna	pedagogika fanlari doktori(DSc), professor	Bosh muharrir o'rinbosari
Hamdamova Maxzuna Tursunovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	Bosh muharrir o'rinbosari
Jamoldinova Odinaxon Rasulovna	pedagogika fanlari doktori, professor	A'zo
Djamilova Nargiza Nuriddinovna	pedagogika fanlari doktori (DSc), professor	A'zo
Babayeva Dono Razzakovna	pedagogika fanlari nomzodi, professor	A'zo
Sadikova Shoista Akbarovna	pedagogika fanlari nomzodi, professor	A'zo
Jumanova Fotima Uralovna	pedagogika fanlari nomzodi, dotsent	A'zo
Shirbacheyeva Gulchexra Shakirovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Mirzayeva Farog'at Odiljonovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Bafayev Muxiddin Muxammadovich	psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Ne'matov Shuhrat Ergashovich	pedagogika fanlari nomzodi	A'zo
Ochilov Sevin Rajaboyevich	Qashqadaryo viloyat Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi Pedagoglarning bilimi hamda ko'nikmalarini baholash sho'basi metodisti	A'zo
Yuldasheva Dilnoza Bekmuradovna	Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Nurkeldiyeva Dilbar Axmedovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	A'zo
Radjabova Zuxra Tirkashevna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Gaynazarova Gulbahor Abdullayevna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti,
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

MUNDARIJA

Kelajak – biz tayyorlagan tarbiyachilarlar qo'lida (tarbiya tamoyillari)	5
Hamdamova Mahzuna Tursunovna	
Xorijiy tillarni o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash usullari.....	9
Xudoyberdiyeva Zumrat Xudayberdiyevna	
Исследовательская деятельность дошкольников и проведение опытов	13
Садикова Д. Х., Будаева О. Р.	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni aqliy, axloqiy, estetik rivojlanishida qo'g'irchoq teatrini tashkil etishning ahamiyati.....	16
Nurmatova Iroda Toxtasinovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertaklarning ahamiyati	19
Choriyeva Durdona Anvarovna, Ahmadova Sabohat Olimjon qizi	
Организация STEAM – лаборатории в дошкольных образовательных организациях.....	23
Намазбаева Лола Закировна, Латипова Луиза Салохидиновна	
Bo'lajak tarbiyachilarni tadqiqotchilik faoliyatiga tayyorlash metodikasining mazmuni.....	27
Namazbayeva Lola Zakirovna, Shermaxmatova Saodat Shovkat qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish	33
Sharofiddinova Madinabonu	
Kredit-modul tizimida talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etish mexanizmini takomillashtirish	36
Mamatkulova Kimyoxon Abduljalilovna, Qodirova Nazokat Husniddin qizi	
Modern and High-Quality Methods in Schools.....	40
Niyazmetova Zukhrajon Sobirovna	
Особенности психолого-педагогической подготовки профессиональных спортсменов (каратеистов) ...	44
Дурдона Туракулова	
Теоретические аспекты формирования социальной адаптации подростков из неполных семей	48
Умарова Малика Хисабидиновна, Туймуродова Зухра Рустамовна	
Talaba qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishda ta'lim texnologiyalardan foydalanish.....	52
Sotiboldiyeva Shaxrizoda Shuxratbek qizi	
Jadidchilik harakatining vujudga kelishi	55
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna	
Ta'lim sifatini oshirishga oid ayrim mulohazalar.....	59
Voxidova Norposhaxon Xabibullayevna, Obidxonova Robiya Abdushukur qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijodkorlik faoliyatini shakllantirish va rivojlantirish yo'llari.....	62
Adizova Gulzoda Mehridinovna, Yaxshilikova Hilola Ulig'bek qizi	
The Psychological Role of the Scientific Heritage Left by our Ancestors in the Formation of Moral and Educational Consciousness of the Youth	65
Ruziboyev Temur Bakhodirovich, Teshayev Sobit Sadikovich	
Boshlang'ich maktablarda o'quvchi va o'qituvchi munosabatlarida ikki tomonlama yondashuv	67
Xayitova Zilola Maxmudjonovna	
Hayot sifatini oshirish – davr talabi.....	70
Abdullayeva Ranajon Matyoqubovna	
Klasterli yondoshuv asosida maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari integratsiyasini rivojlantirish	73
Rizayeva Gulnora Botirovna	
О специфике изучения проблемы адаптации студентов в высшем учебном заведении	80
Тиллашайхова Хосият Азаматовна	
Kasbiy kompetentlikning bugungi kun pedagogi imijida ahamiyati	84
Jo'rayeva Sohibjamol Norqobilovna	

O'smirlik davrida axloqiy o'zini o'zi anglashning xususiyatlari.....	87
Mamanazarov Uchqun Burxon o'g'li	
Экспериментальное изучение проявления невербального агрессивного поведения в системе “Руководитель - Подчиненный”.....	90
Назирова Лола Васижановна	
Shaxs o'zini o'zi baholashining salbiy va ijobiy jihatlari	94
Raxmonova Nigina Aminjonovna	
Ijtimoiy moslashuv va pedagogik tafakkurning rivojlanishida sifat jihatdan yangi bosqich	97
Ravshanova Nargiza Norboyevna, Avezberdiyeva N., Ne'matullayeva O., Abdullayeva N., Abduraxmonova S.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pape-mash'e (G'ijimlangan qog'oz) usulida o'yinchoqlar va buyumlar yasash	100
Yaqubova Muhabbat Dilshodbekovna	
Tarbiyachi-pedagogning kompetentlik transformatsiyasi	105
Rasulxo'jayeva M. A., Urinova Z. O'.	
Uyushmagan yoshlarning huquqiy-psixologik muammolari	110
Kudratova Lola Ravshanovna	
Копинг-поведение студентов: стратегии преодоления стресса в образовательной среде	113
Аскарова Гулрух Оринбосаровна	
Ривожланish markazlarida 6-7 yoshli bolalarni mustaqil faoliyatini tashkil etish.....	117
Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna, Amirova Munisa Yusuf qizi	
Проявление религиозной тематики в произведениях современных писателей Востока: Ф. Светлова “Отверзи мне двери” и Улугбека Хамдама “Бунт и смирение”	122
Чернова Татьяна Алексеевна	
Role of Innovation in Economic Development.....	125
Turdiyeva Nilufar Anvarovna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishda kitob va kitobxonlikning o'rni	128
Xasanova Nilufar Botirboyevna	
Ijtimoiy hamkorlik asosida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish	133
Artikbayeva Aziza Abrorovna	
O'smirlar agressiyasining shaxslilik determinantlari	136
To'laganova Ziyoda	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatishda nutq o'stirish metodikasidan foydalanish, metodik tavsiyalar berishni takomillashtirish	141
Musulmonova Shaxnoza To'liqinova	
Zahiriddin Muhammad Bobur haqida ertak	144
Rizayeva Xusniya Ubayevna	
Mehrjon bayrami.....	148
Uralova Momogul Karimberdinovna	
Bo'lajak tarbiyachilarni ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarga kasbiy tayyorlash.....	151
Sadikova Shoista Akbarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilingual rivojlanish.....	154
Sadikova Shoista Akbarovna, Tadjiyeva Muhabbat Xaydarovna, Nasreddinova Husnorabonu Jamoliddin qizi	
Влияние игровой деятельности в процесс изучения английского языка в доо.....	157
Эргашева Камола Алишеровна	
Modeling Methods in the Process of Forming Mathematical and Logical Concepts in Preschool Children	161
Gaukhar Djanpeisova Erkinona, Mamatqulova Nilufar	

KLASTERLI YONDOSHUV ASOSIDA MAKTABGACHA TA'LIM VA PEDAGOGIKA KOLLEJLARI INTEGRATSIYASINI RIVOJLANTIRISH

Rizayeva Gulnora Botirovna

Pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD),
Alfraganus Universiteti

Annotatsiya: Ushbu maqolada maktabgacha ta'lim tizimiga berilayotgan yuksak e'tibor va maktabgacha ta'lim tizimidagi sezilarli o'zgarishlar, ta'lim klasteri muhitida maktabgacha ta'lim tizimi pedagog xodimlarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga integrativ yondashuv xususida so'z yuritiladi.

Kalit so'zlar: ta'lim klasteri, kasbiy kompetentlik, integrativ yondashuv, maktabgacha ta'lim, interaktiv texnologiyalar.

Abstract: This article discusses the high attention paid to the preschool education system and significant changes in the preschool education system, an integrated approach to the development of professional competencies of preschool teachers in the education cluster environment.

Key words: Education cluster, professional competence, integrative approach, preschool education, interactive technologies.

Аннотация: В данной статье говорится о высоком внимании к системе дошкольного образования и существенных изменениях в системе дошкольного образования, интегративном подходе к развитию профессиональной компетентности педагогических работников системы дошкольного образования в среде образовательных кластеров.

Ключевые слова: образовательный кластер, профессиональная компетентность, интегративный подход, дошкольное образование, интерактивные технологии.

KIRISH

Boshqaruv faoliyati ko'p asrlik tajribaga ega, ammo shunga qaramay, uning mafkurasi doimiy o'zgarishlarni boshdan kechirmoqda, bu uning jamiyatda sodir bo'layotgan tarixiy o'zgarishlarni shakllantirishdagi faol roldan dalolat beradi. Odamlar ijtimoiy va iqtisodiy yutuqlarni qo'lga kiritar ekan, boshqaruv faoliyatining bilim intensivligi doimiy ravishda oshib boradi. Bu fanning boshqaruv faoliyatini konseptual boyitishdagi qiziqishida ham, ko'plab amaliyotchi-menejerlarning o'z faoliyatini ilmiy tushunishida, uni nazariy asoslash zaruratida namoyon bo'ladi.

Zamonaviy axborot kommunikatsion vositalari shiddat bilan rivojlanayotgan zamonaviy dunyoda kelajak avlodni zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish maqsadida bugungi kun tarbiyachisi yuksak darajada mahoratli, kompetentligi yuqori bo'lgan raqobatbardosh kadr bo'lishi zarurdir. Aynan jamiyatning ushbu talabini qondirish maqsadida innovatsion ta'lim klasteri muhitida maktabgacha ta'lim tarbiyachilarining kasbiy kompetentligini rivojlantirishga integrativ yondashuv muammosining yechimi, jamiyat talabiga javob bera oladigan raqobatbardosh kadrlar yetishtirish, ularni zamonaviy bilimlar bilan qurollantirish, tarbiyachi pedagoglar salohiyatini oshirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Pedagogik ta'lim klasterining ilmiy pedagogik muammo sifatidagi xususiyatlari, uning ta'limga nisbatan innovatsion yondashuv ekanligi, ta'lim, fan va ishlab chiqarishni klaster vositasida integratsiyalashning nazariy jihatlarini, klasterning ta'lim bozorida raqobatbardoshlikni oshirish vositasi sifatidagi o'ziga xos jihatlarini ko'rib chiqsak:

Aslida "klaster" (cluster) so'zi ingliz tilidan olingan bo'lib, tarjima qilinganda "to'plam", "to'p", "guruh", "kon-sentratsiya", "guruhlarda to'plash", "to'plamlarda o'sish" kabi ma'nolarni anglatadi. Dastlab bu termin statistika va kompyuter sohasida paydo bo'lgan, keyinchalik iqtisodiyot va sotsiologiyada ham keng qo'llanila boshlandi.

“Ta’lim klasterlari” tushunchasining mohiyati oliy ta’lim muassasalarining maktabgacha, boshlang’ich, umumiy o’rta, professional ta’lim, ixtisoslashtirilgan maktablar, asosiy korxonalar va mutahassislarning asosiy mijozlari va iste’molchilari yetakchi filiali homiyligida birlashishdan iborat.

Klasterning shakllanish omillari sifatida quyidagilarni aytish mumkin:

- Inegratsiya – sohalararo bog’lanish, tabiiy aloqadorlik, uzviylik va izchillik;
- Tashabbus – sohaning samaradorligi bilan bog’liq har qanday innovatsion loyiha va takliflarning qo’llab-quvvatlanishi;
- Qiziqish – klasterda har bir subyekt o’z manfaatdorligiga ega bo’lishi;
- Innovatsiyalar – zamon va taraqqiyotga mos holda qadam qo’yish, yangi loyiha va g’oyalarning muntazamliligi;
- Axborotlar – sohaning barqaror rivojlanishi uchun yetarli axborot bazasining mavjudligi va muntazam yangilanib turishi.

Ta’lim klasteri muhitida pedgoglarning kasbiy kompetentligini oshirishda subyektlar o’rtasidagi manfaatdorlik ya’ni maktabgacha ta’lim tashkiloti uchun yetuk, raqobatbardosh kadr bo’lsa, OTM uchun talabaning kasbiy faoliyatni nazariya va amaliyotni birlashtirgan holda olib borish, real sharoitda ilmiy-tadqiqot natijalarini sinab ko’rish, eng muhimi umumiy manfaat yosh avlodni har tomonlama kamol toptirish masalasi yotadi.

Umuman olganda, pedagogik ta’lim klasteri pedagogika sohasiga iqtisodiy modellarni tatbiq qilish natijasida samaradorlikka erishishni nazarda tutadi. Uni amalga oshirish mexanizmlari, yo’nalishlari, tamoyillari, maqsad va vazifalarini ilmiy asosda tavsiflash ayni paytda soha mutaxassislari oldidagi dolzarb muammolardan hisoblanadi.

Endi “klaster” tushunchasini maktabgacha ta’lim tizimiga bog’laydigan bo’lsak, u maktabgacha ta’lim yo’nalishida pedagog kadrlarni tayyorlash, ularni mutaxassisligi bo’yicha muvofiqlashtirish, o’quv-metodik rahbarlikni amalga oshirish;

- maktabgacha sohasidagi talab va ilg’or xorijiy tajribalar, ta’lim jarayoniga zamonaviy pedagogik va axborot-kommunikasiya texnologiyalarini keng joriy etishi hisobga olgan holda viloyat ta’lim tashkilotlarida davlat ta’lim talablari va dasturlarni tizimli ravishda takomillashtirishni amalga oshirish;
- MT sohasidagi ilmiy-uslubiy ishlar, jumladan fundamental amaliy va innovatsion ilmiy izlanishlar olib borishni muvofiqlashtirish;
- sohada ilmiy salohiyatni oshirish, jumladan oliy malakali va ilmiy-pedagogik kadrlarni maqsadli tayyorlash asosida pedagogika sohasini rivojlantirish, viloyatdagi MT tashkilotlari rahbar xodimlarini mutaxassislari malakasini sifatli oshirish hamda qayta tayyorlash bo’yicha chora-tadbirlar amalga oshirishni ta’minlash;
- MT yo’nalishi bo’yicha uzluksiz pedagogik ta’limning innovatsion informatsion ta’minotini takomillashtirish va pedagog kasbining nufuzini oshirish hamda pedagog-innovatorlarni qo’llab-quvvatlash;
- maktabgacha ta’limni tartibga soluvchi mavjud me’yoriy hujjatlarni takomillashtirish;
- Pedagogik ta’lim innovatsion klasterining platformasini ishlab chiqish.

Maktabgacha ta’limda klaster platformasini joriy etishdan maqsad ta’lim xizmatlarini ko’rsatish bo’libgina qolmay, o’zgaruvchan bozor sharoitida raqobatbardosh ta’lim beishga etiborni qaratish, ta’limga innovatsiyalarni va zamonaviylikni joriy etishdan iborat.

Klaster faoliyati yangi sifatli ta’lim berish imkoniyatini beribgina qolmay, ta’limga o’ziga xos yangicha yondashuv, ta’lim olish shart-sharoitlarini ta’minlash, ta’limni uzluksizligini ta’minlash, uning tarkibiy qismlari o’rtasida mavjud istiqbolli aloqalarni ta’minlash imkonini beradi.

Maktabgacha ta’lim klasterini shakllantirish uchun bir qator muhim shartlar talab etiladi:

- hududlarda raqobatbardoshlikni shakllantirish uchun MTT o’rtasida hamkorlikni yo’lga qo’yish;
- butun tizimda uzoq muddatli innovatsiyalar va boshqa strategiyalarni belgilovchi yetakchilarni aniqlash;
- ichki va tashqi raqobatbardoshlikni ta’minlovchi ta’lim muassasalari malaka darajasini beradigan ilmiy tashkilotlarni belgilash;
- MTTlarida ishonch va ijodkorlik muhitini yaratish;
- bir hududda ta’lim muassasalarining maqsadidan kelib chiqib (davlatga qarashli MTT bo’ladimi, nodavlat MTT bo’ladimi) xususiy manfaatdorlikni ta’minlash.

Maktabgacha ta’lim va pedagogika kollejlarni boshqarish vazifalarini tahlil qilishning barcha xilma-xilligini ikkita asosiy vazifaga qisqartirish mumkin: maktabgacha ta’lim va pedagogik kollej tashkilotlari faoliyatiga boshqaruv ta’sirining chuqurligini o’rganish, ya’ni boshqaruv samaradorligi va maktabgacha ta’lim, pedagogika kollej mutaxassislarni tayyorlash bo’yicha chora-tadbirlarni asoslash, bo’lajak mutaxassislarning boshqaruv madaniyati samaradorligini oshirish. Zamonaviy maktabgacha ta’lim va pedagogika kolleji tashkilotlarining xususiyatlarini tahlil qilish asosida biz ularni boshqarish xususiyatlarini ko’rib chiqamiz.

Maktabgacha ta’lim va pedagogika kollejlarni boshqarish sohasidagi o’zgarishlar pedagogik jarayonning samaradorligini, bolaning shaxsiyatini rivojlantirish sifatini oshirishga qaratilgan. Boshqaruv muammosini o’rganish ancha murakkab masala. Nazariya va amaliyotda iqtisodiyot va pedagogika sohasida boshqaruv

nazariyasi va amaliyotida yetarli miqdordagi ishlanmalar mavjudligiga qaramay, baribir, ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlarning rivojlanishi, jamiyatning o'ziga xos talablari bilan bog'liq.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlarida boshqaruv faoliyati bo'yicha olib borgan tadqiqotlarimiz tahlili shuni ko'rsatdiki, pedagoglar (tarbiyachilar, mutaxassislar) boshqaruv faoliyatiga yetarlicha e'tibor berilmayapti. Bu, asosan, uzoq vaqt hukmronlik qilgan pedagogikaning avtoritar tabiati bilan bog'liq bo'lib, u boshqaruvni maktabgacha ta'lim va pedagogika kollej tashkilotlari rahbarlarining ma'muriy faoliyati sifatida tan oladi. Pedagoglardan, mutaxassislardan faqat bolalarga bilim, ko'nikmalarni shakllantirish, ularning sifat va qobiliyatlarini rivojlantirish jarayonini boshqarish emas, balki ularni o'qitish va tarbiyalash talab qilindi. Bolalar esa faqat pedagogik ta'sir obyektlari sifatida qaralgan. Boshqa tomondan, maktabgacha ta'lim va pedagogika kollej tashkilotlarining pedagogik jamoalari faoliyatini tahlil qilganda shuni ko'rish mumkin: tarbiyachilar o'z faoliyatida kam o'zgaradi, ularning ba'zilar yangi usulda ishlashga tayyor emas, boshqalari esa buni xohlamaydilar. Muammo tug'iladi — hayotiy va pedagogik stereotiplarni o'rnatgan tarbiyachi faoliyatining o'zgarishi. Shu sababli, zamonaviy ta'limning eng muhim muammolaridan biri pedagogik kadrlar malakasini oshirishni boshqarishdir.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlaridagi boshqaruv faoliyatini turli ierarxik darajalarda ko'rib chiqish mumkin: ma'muriyatning boshqaruv faoliyati va tarbiyachilarning (tarbiyachilar va mutaxassislar) boshqaruv faoliyati. Shu bilan birga, ma'muriyatning boshqaruv faoliyati tartibga solish jihatida, funksional vazifalarni taqsimlash, maktabgacha ta'lim va pedagogika kollej tashkilotlarini rivojlantirish bo'yicha strategik g'oyalarni ishlab chiqish va boshqalar bilan bog'liq tashkiliy xususiyatga ega. Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlarida tarbiyachilarning boshqaruv faoliyati bolalarni tarbiyalash, o'qitish va rivojlantirishga qaratilgan.

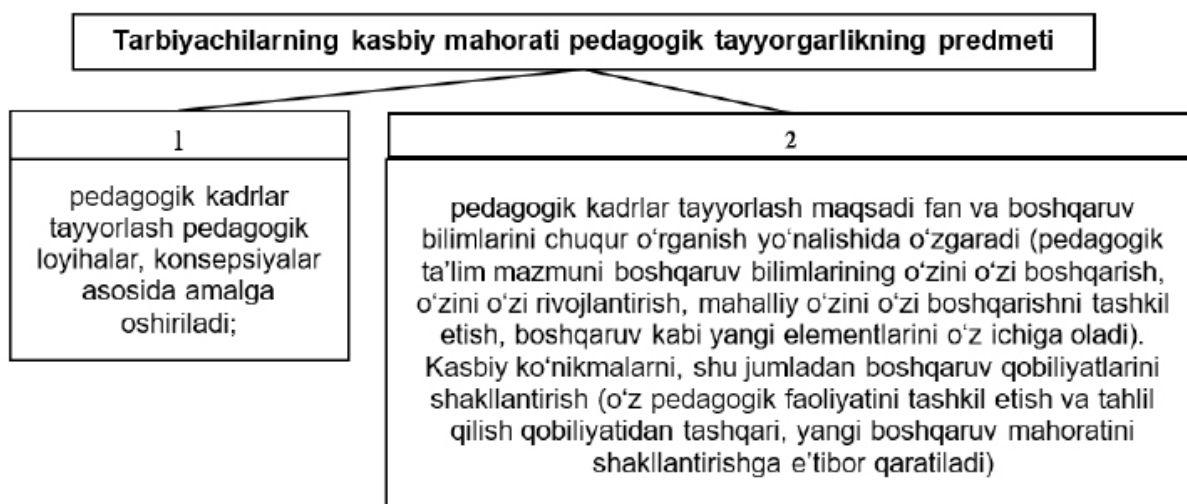
Tarbiyachining kasbiy tayyorgarligining ko'p qirrali tadqiqotlari fonida yangi ilmiy yo'nalish-pedagogik boshqaruv paydo bo'ladi. Pedagog kadrlar tayyorlashning tarixiy-pedagogik jihatlari ko'plab tadqiqotchilarning asarlarida yoritilgan: ta'lim tashkilotini pedagogik boshqarish jarayonining samaradorligiga ta'sir etuvchi omillarni aniqlash ^[1]; boshqaruv tashkiliy tuzilmasiga yondashuvlarni ishlab chiqish ^[2]. Ta'lim tashkilotlarini pedagogik boshqarish muammolariga bag'ishlangan ushbu tadqiqotlar nafaqat tashkilot rahbarlari, balki tarbiyachilar tomonidan ham muayyan boshqaruv ko'nikma va malakalarini egallash zarurligini ham ochib berdi.

Ammo, oliy kasbiy ta'lim tizimida bo'lajak tarbiyachilarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirish muammosi kam o'rganilgan, boshqaruvga oid bilimlarni o'qitishning maqsadlari, mazmuni va usullari va uni tarbiyachining mavjud kasbiy tayyorgarligiga joriy etish masalasi noaniqligicha qolmoqda.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Tarixiy va pedagogik adabiyotlarni o'rganish shuni ko'rsatadiki, bo'lajak pedagoglarning sifatlari (madaniyat, halollik, xushmuomalalik, odob); ko'nikmalari (o'qitishning turli shakllaridan foydalanish, o'quv materialini o'quvchilarning individual imkoniyatlari bilan o'lchash, to'g'ri va sof fikrlash, dalillar bilan gapirish va boshqalar); funksiyalari (elementar bilimlarni uzatish, bolalarni foydali hayot qoidalarini o'rganishga o'rgatish) alohida muhimligi qayt etilgan ^[3, 4, 5, 6].

Tarbiyachilarning kasbiy mahorati pedagogik tayyorgarlikning predmeti hisoblanadi. Asosiy e'tibor kasbiy fan bilimlarini shakllantirishga qaratiladi. Bunda quyidagilar muhim (1-rasmga qarang):

1-rasm: Tarbiyachilarning kasbiy mahorati pedagogik tayyorgarlikning predmeti sifatida

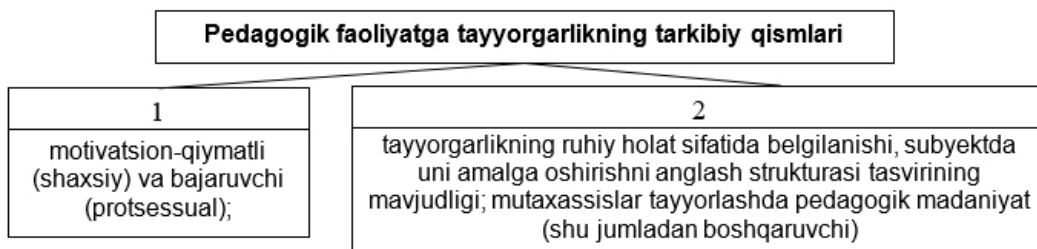

S.L.Rubinshteyn va boshqalarning tarbiyachilarni kasbiy tayyorlash muammolariga bag'ishlangan ishlari, davlat hujjatlarini o'rganish boshqaruv jihatining avvaldan mavjudligini ko'satadi. Bunda nafaqat tarbiyachilar malakasini oshirish (tarqalgan boshqaruv bilimlari va individual boshqaruv malakalari shaklida) va pedagogik tadqiqotlarda, balki tarbiyachiga qo'yiladigan davlat talablarida ham ko'rish mumkin [7].

XX asr o'rtalarida bo'lajak tarbiyachilarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirish bo'yicha quyidagilar jadal o'rganilgan:

- oliy ma'lumotli mutaxassislarni tayyorlashga qo'yiladigan talablar [8];
- pedagogik faoliyat strukturasi o'rganish [9, 10];
- maktabgacha ta'lim tashkilotchisini tayyorlash masalalari [11, 12] tadqiq qilingan.

V.A.Slastenin tomonidan [10] pedagogik faoliyatga tayyorgarlikning tarkibiy qismlari ajratib ko'rsatilgan (2-rasmga qarang):

2-rasm: Pedagogik faoliyatga tayyorgarlikning tarkibiy qismlari

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari bo'yicha bo'lajak mutaxassis shaxsini shakllantirish bo'yicha kompleks tadqiqot dasturlari ishlab chiqilgan [13, 11]. Ushbu ishlarda maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari mutaxassislarni tayyorlash bo'yicha o'quv dasturlarini tahlil qilish, maktabgacha ta'lim va pedagogika kollej tashkilotchilarini tayyorlash masalalari, pedagogik jarayonni tashkil etishga oid xulosalar muhim.

Shu bilan birga, maktabgacha ta'lim va pedagogika kollej mutaxassislarni tayyorlashning psixologik-pedagogik tadqiqotlarida [14] mutaxassislarning kasbiy mahoratini tasniflash, tuzilishi va shakllantirish usullarini belgilashga turli yondashuvlar o'rganilgan. Bu ishlarda [15] maktabgacha ta'lim va pedagog kollej tarbiyachining funksiyalari o'rganilgan, bolalar bog'chasi tarbiyachisi professiogrammasi, mutaxassislar tayyorlashni takomillashtirishga tizimli yondashuv versiyasi ishlab chiqilgan.

Shuningdek, tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligiga bag'ishlangan tadqiqotlarni o'rganar ekanmiz, shuni aytishimiz mumkinki, bu jarayonni tavsiflashning yagona yondashuvi yo'q (1-jadvalga qarang).

1-jadval: Tarbiyachilarning kasbiy tayyorgarligiga bag'ishlangan tadqiqot yo'nalishlari

No	Yo'nalishlar	Mazmun
1	Kasbiy tayyorgarlikning xususiyatlari	Yaxlitlik
		Farqlash
		Bosqichma-bosqich tashkil etish
2	Kasbiy faoliyatga tayyorgarlikning tuzilishini	Motivatsion
		Shaxsiy
		Mazmunli
		Protsessual komponentlarini aks ettiruvchi ta'lim natijasi

M. B. Bobrova [16], V. A. Lisova [17] asarlarida bo'lajak maktabgacha ta'lim va pedagog kollej tarbiyachilarining didaktik tayyorgarligi modellari va tuzilmalari asoslangan. Ularning tadqiqoti nuqtai nazaridan ushbu model quyidagi tarkibiy qismlardan iborat:

- maqsadli;
- mazmunli;
- texnologik;
- samarali.

Falsafiy adabiyotlar, madaniy, psixologik-pedagogik, shuningdek, boshqaruv nazariyasi va amaliyotiga oid manbalarni tahlil qilish shuni ko'rsatdiki, maktabgacha ta'lim va pedagog kollej tarbiyachilarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirish muammosiga bag'ishlangan maxsus ishlar mavjud emas. Biroq, ushbu masala bo'yicha mavjud tadqiqotlarni ikki nuqtai nazardan ko'rib chiqish mumkin: asosan pedagogik faoliyat normalari, qoidalari, pedagogik texnika va mahoratni taqsimlash bilan bog'liq bo'lgan kasbiy pedagogik madaniyatning

an'anaviy g'oyasi (G.I.Xozyainov ^[18]); zamonaviy psixologik-pedagogik tadqiqotlar, uni pedagogik qadriyatlar, pedagogik texnologiyalar va pedagogik ijod toifalarida ko'rib chiqish.

Ta'lim xizmatlarining zamonaviy marketing tadqiqotlari – ota-onalar va bolalarga qayta yo'naltirish zarur, degan xulosaga kelishga imkon beradi. Bu esa zarur ma'lumotlarni tezkor yig'ish va tahlil qilishni, joriy etishni o'z ichiga oladi. Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlarining ta'lim jarayoniga yangi mutaxassisliklar, ta'lim xizmatlarini ko'rsatish (innovatsiyalarni boshqarish), innovatsiyaning asosi bo'lgan tezkor qayta aloqani (refleksiyani) amalga oshirish, bu jarayonni ishlab chiqarish qobiliyatini ta'minlaydi va pedagogik fikrlashning tizimli xususiyatini rivojlantiradi.

Klasterli yondashuv asosida bo'lajak tarbiyachilarning boshqaruv madaniyatini rivojlantirishda maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlarini boshqarishning xususiyatlarini o'rganish muhim.

Zamonaviy maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlarida boshqaruv amaliyoti muammosi holatini tahlil qilish quyidagi vazifalarni hal qilish imkonini beradi: zamonaviy maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlari tizimining ishlash xususiyatlarini aniqlash va turlarning xilma-xilligini, ularning ishini o'ziga xos xususiyatlarini ajratib olish; ta'lim jarayonini ikki darajada boshqarish xususiyatlarini aniqlash: ma'muriy va pedagogik.

Ushbu vazifalarni amalga oshirish boshqaruv madaniyatini rivojlantirish bo'yicha mutaxassislarni eng samarali tayyorlash imkonini beradi. So'nggi yillarda mamlakatimizda maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlarini modernizatsiya qilish moslashuvchan ko'p funksiyali boshqaruv tizimiga o'tishni talab qilmoqda. Bo'lajak tarbiyachilarni tayyorlashda ushbu o'zgarishlarning barchasini hisobga olish muhim.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Zamonaviy maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlarida bolaning shaxsiy rivojlanishi birinchi o'ringa qo'yiladi: tarbiyaning ta'lim va intizom modeli asta-sekin shaxsiyatga yo'naltirilgan modelga o'tadi. Islohotchilar ushbu paradigma o'zgarishini semantikani o'zgartirish orqali ta'kidlaydilar - bolaning hayot yo'li va o'zini o'zi rivojlantirish; ta'lim axborot paradigmasidan bolani tushunishning madaniy-tarixiy paradigmasini rivojlantirishning ijtimoiy-madaniy faol pedagogikasiga to'liq o'tishni boshlaydi.

Zamonaviy yondashuv ta'lim mazmunini ham, pedagogik boshqaruv jarayonida kattalarning bolalar bilan va o'zaro munosabatlari shakllarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Ta'lim mazmunini, xususan, uning o'zgaruvchanligini aniqlash bugungi kunda maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej nazariyotchilari va amaliyotchilari uchun katta muammo bo'lsada, maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej mutaxassislarning kasbiy madaniyati holati, maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlari mutaxassislarning kasbiy madaniyati, ta'lim va ta'limni rivojlantirish qobiliyati masalasi bundan kam emas. Chunki bolalar bog'chasining maqomi bevosita ijtimoiy-iqtisodiy vaziyatga bog'liq.

Jismoniy shaxslar, aksiyadorlik jamiyatlari, kooperativlar va boshqa korxonalarga tegishli bo'lgan nodavlat maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlarining paydo bo'lishi shu bilan izohlanadi. Shuni ta'kidlash kerakki, nodavlat maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlari davlat bog'chalari bilan raqobatlashmaydi. Ko'p hollarda turli mavzuli muhitni yaratish (gimnaziyalar, ertaklar, musiqa xonalari va boshqalar) yoki qo'shimcha xizmatlarni tashkil qilinadi. Ushbu xizmatlar hududning ijtimoiy-madaniy muhiti yoki ota-onalarning o'ziga xos so'rovlarini hisobga olgan holda taqdim etiladi.

Nodavlat maktabgacha ta'lim tashkilotida studiyalar, seksiyalar, to'garaklar va boshqalarni yaratish, bolalar va ularning ota-onalari shaxsiy qiziqishlari qondirish, har bir bolaning moyilligi va imtiyozlarini hisobga olgan holda pedagogik jarayonni yanada tabaqalashtirilgan va moslashuvchan qilish imkonini beradi.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari sifatini oshirish pedagogik kadrlarning kasbiy saviyasi bilan bevosita mutanosibdir. Biroq hozirda malakali bilimli mutaxassislar yetishmaydi. Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tizimida kadrlarni ijtimoiy himoya qilish bo'yicha jiddiy chora-tadbirlar ko'rilmagani davlat maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlaridan malakali mutaxassislarning faoliyatning boshqa sohalariga ketishiga olib keldi.

Amaliyot shuni ko'rsatadiki, boshqa sohadagi professional mutaxassislar maktabgacha yoshdagi bolalarning o'ziga xos xususiyatlarini, ularning yoshi va psixologik imkoniyatlarini bilishmaydi, maktabgacha yoshdagi bolalarni o'qitish metodikasini bilishmaydi. Bunday holda, rahbar ishni barcha bolalarning rivojlanishiga hissa qo'shishi uchun tashkil qilishi kerak.

Zamonaviy ta'lim tizimiga bugungi kunda jiddiy o'zgarishlar talab etiladi. Bugungi kunda professor-tarbiyachilarga qo'yiladigan talablar faqat ish tajribasi va ta'lim diplomining mavjudligi ko'rsatkichiga asoslanishi mumkin emas. Maktabgacha ta'lim va pedagogika fakultetlarida ixtisoslashtirish g'oyasi dolzarb bo'lib, u maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlarida bolalar uchun ham asosiy, ham qo'shimcha xizmatlar ko'rsatishga qodir bo'lgan mutaxassislarni tayyorlaydi. Shu munosabat bilan bugungi kunda maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkiloti rahbarlariga, uning kasbiy malakasi, boshqaruv madaniyati, tashkilotchilik qobiliyatiga katta talablar qo'yilmoqda.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlarida ishni optimallashtirish sharti "bolalar bog'chasi rahbarlarining tabaqalashtirilgan tashkiliy faoliyati: xodimlarni oqilona joylashtirish; pedagogik jamoaning barcha a'zolari va xizmat ko'rsatuvchi xodimlar o'rtasida majburiyatlarni aniq taqsimlash, ular o'rtasida jamoa ichida, shuningdek, ota-onalar jamoasi va jamoatchilik bilan munosabatlarni o'rnatish. Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotining zamonaviy rahbari tashkiliy va boshqaruv tuzilmasini yaratishda bolalar bog'chasidagi ta'lim jarayonining jamiyatda tez sodir bo'layotgan o'zgarishlarga, umumiy qadriyatlar va e'tiqodlarga bog'liqligi bilan bog'liq ko'plab muammolarni hisobga olishi kerak.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari mutaxassislar tayyorlashning an'anaviy usullari aniq bolalar bog'chasida pedagogik kadrlarni tayyorlash va rivojlantirish vazifasiga javob bermaydi. Bizga shunday ta'lim va tarbiya shakllari mavjud bo'lib, ular mavjud bo'lgan nomaqbul stereotiplar va noto'g'ri qarashlardan xalos bo'lishga yordam beradi. An'anaviy bolalar bog'chalarida boshqaruvning o'zaro ta'siri tizimini yaratish va tez-tez nizolarning oldini olish uchun qulay pozitsiyani yaratadigan professional madaniyatni rivojlantirish darajasi kerak.

Zamonaviy sharoitda asosiy narsa o'quv jarayonida rahbarlarning kasbiy, boshqaruv madaniyatini oshirish, bunda birinchi navbatda maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tizimida boshqaruv nazariyasi va amaliyoti masalalari ochib berilishi kerak degan pozitsiyani tasdiqlaydi.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlari tarmog'ining keskin qisqarishiga olib kelgan mavjud ijtimoiy-iqtisodiy vaziyat maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlari oldiga ularning ta'lim salohiyatini rivojlantirish, maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlari faoliyatini ta'minlaydigan yangi imkoniyatlarni izlash muammosini qo'ydi. Bularning barchasi maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tizimida innovatsion jarayonlarning rivojlanishiga yordam berdi, bu jarayon davomida bolalar ta'limining yangi modellari o'zlashtirilmoqda. So'nggi yillarda maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlari tarmog'ini differensiallashtirish jarayoni rivojlanishda davom etmoqda, bu bolalar va ota-onalarga ko'rsatilayotgan xizmatlar ko'lamini kengaytirish, maktabgacha ta'lim va pedagogik kollejlarning moslashtirilgan tizimini yaratish bilan bog'liq. Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari infratuzilmasiga ko'ra turli xil ta'lim tashkilotlari mavjud (2-jadvalga qarang):

2-jadval: Infratuzilmasiga ko'ra maktabgacha ta'lim tashkilotlari

№	Turlari	Mazmun
1	Innovatsion maktabgacha ta'lim tashkilotlari	shakllanish rejimida
		barqaror ishlash rejimida
		rivojlanish rejimida bo'lgan maktabgacha ta'lim tashkilotlari
2	An'anaviy maktabgacha ta'lim tashkilotlari	turli xil faoliyat spektrlari
		maktabgacha tayyorlov
		birlashtirilgan turdagi maktabgacha ta'lim tashkilotlari

Bolalar bog'chasi va boshlang'ich sinf dasturlarini amalga oshiradigan tashkilotlarga (bolalar bog'chasi – maktab) faoliyatning turli ustuvor yo'nalishlari: jismoniy tarbiya, badiiy-estetik, intellektual yo'nalish maktabgacha ta'lim tashkiloti kiradi.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlarining ta'lim jarayonini dasturiy ta'minoti va uslubiy ta'minotini yangilashga bo'lgan ehtiyoji yaqqol ortib bormoqda. Bu innovatsion dasturlar va texnologiyalarni joriy etuvchi tashkilotlar sonining ko'payishi, shuningdek, yangi ta'lim modellari sinovdan o'tkazilayotgan eksperimental maydonlarning ko'payishi shundan dalolat beradi.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tizimining holatini tahlil qilish boshqaruvni va shunga mos ravishda universitetda mutaxassislar tayyorlash jarayonini takomillashtirish va samaradorligini oshirish bo'yicha asosiy chora-tadbirlarning asoslanishini baholashning dastlabki asosi hisoblanadi. Bu sizga mutaxassislarning boshqaruv madaniyatining mavjud darajasini baholash uchun asosiy materialni olish, maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej sohasi mutaxassislarni tayyorlash tizimida ilg'or yondashuvlarni aniqlash, maktabgacha ta'lim va pedagogik kollejni rivojlantirishning strategik yo'nalishlari va real imkoniyatlarini hisobga olgan holda asosiy materialni olish imkonini beradi.

Ma'muriyatning boshqaruv faoliyati va tarbiyachilarning boshqaruv faoliyati o'rtasidagi munosabatlarni hisobga olgan holda shuni ta'kidlash kerakki, boshqaruv izchil va o'zaro bog'liqlikni nazarda tutadi, u pedagogik jamoa va o'quvchilarning rivojlanishi uchun sharoit yaratadi. Binobarin, zamonaviy maktabgacha ta'lim va pedagogik kollej tashkilotlarida boshqaruv faoliyatining asosiy yo'nalishlari ham ma'muriyat, ham jamoa uchun o'zgarish bo'lishi kerak.

Maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlarida pedagogik jarayonni boshqarishning yaxlit manzarasi faqat tashqi va ichki omillarning ta'sirini, ishlab chiqarish va pedagogik vazifalarni, ta'lim va tarbiyani ularning birligi va o'zaro bog'liqligini hisobga olgan holda taqdim etilishi mumkin.

XULOSA

Demak, zamonaviy maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari tashkilotlarining yuqoridagi tahlili va ularda pedagogik boshqaruv bo'yicha o'z faoliyatini amalga oshiruvchi mutaxassislarga qo'yiladigan talablardan kelib chiqib, tez o'zgarib turadigan ijtimoiy sharoitlarda ishlay oladigan, pedagogik tizimni samarali boshqara oladigan kadrlar tayyorlash masalasi turibdi. Bularning barchasi ta'lim tashkilotlari bo'yicha bo'lajak mutaxassisdan professional, boshqaruv va pedagogik madaniyatni yetarlicha yuqori darajada rivojlantirishni talab qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Симонов В.П. Педагогический менеджмент: 50 НОУ-ХАУ в области управления образовательным процессом: Учеб. пособие для руководителей. – М.: Рос. пед. агентство, 1997. – 264 с.
2. Управление развитием школы: Пособие для руководителей образовательных учреждений /Под ред. М.М.Поташника и В.С.Лазарева. – М.: Новая школа, 1995. – 464 с.
3. Веретенникова Л.Н. Обучение менеджеров образования истории науки управления : Дис....канд. пед. наук. – Барнаул, 1996. – 152 с.
4. Гусева Н.И. Управление процессом развития системы дошкольных образовательных учреждений (1984-1996 гг.): Дис...канд. пед. наук. – М., 1998. – 163 с.
5. История педагогики: часть 2. с XVII в. до сер. XX в.: Учеб. пособие для пед. ун-тов /Под ред. А.И.Пискунова. – М.: ТЦ. "Сфера", 1998. – 304 с.
6. Профессионально-педагогическая культура: история, теория, технология: Сб. статей /Под ред. И. Исаева и др. – Белгород, 1996. – 304 с.
7. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии: [Учебник]. – СПб.: Питер, 1999. – 712 с.
8. Кузьмина Н.В. Способности и талант учителя: Пособие для учителей. – М.: Новая школа, 1995. – 33 с.
9. Маркова А.К. Психология профессионализма: Книга для учителя. – М.: Международная педагогическая академия, 1996. – 307 с.
10. Сластенин В.А. Формирование профессиональной культуры учителя: Учеб. пособие для ст-тов педвузов. – М., Новая школа, 1993. – 175 с.
11. Поздняк Л.В. Подготовка организаторов дошкольного воспитания в системе педагогического образования: Дис... канд. пед. наук. – М., 1984. – 260 с.
12. Прахова К.Е. Педагогическая практика в процессе формирования у студентов профессиональных педагогических умений старшего воспитателя ДО: Автореф. дис... канд. пед. наук. – М., 1985. – 16 с.
13. Ядэшко В.И. Совершенствование профессиональной подготовки специалиста дошкольного воспитания: Метод. рекомендации для ст-тов. – М.: Просвещение, 1986. – 28 с.
14. Степанова Е.И. Психология взрослых: экспериментальная акмеология. СПб.: Алетейя, 2000. – С. 288.
15. Дубова В.П., Милашевич Е.П. Организация методической работы в дошкольном учреждении: Пособие для специалистов дошкольного воспитания. – М.: Новая школа, 1995. – 128 с.
16. Боброва М.П. Дидактическая подготовка педагогических кадров до-школьных учреждений в контексте профессиональной деятельности: Дис... канд. пед. наук. – Барнаул, 1997. – 290 с.
17. Лысова В.Л. Подготовка студентов факультета дошкольного воспитания к осуществлению индивидуального контакта к детям в процессе образовательной работы в детском саду: Дис... канд. пед. наук. – М., 1993. – 205 с.
18. Хозяинов Г.И. Педагогическое мастерство преподавателя: Метод, пособие для учителя. – М.: Высш. шк., 1988. – 168 с.
19. Muhammedov G', Xodjamqulov U., Toshtemirova S. Pedagogik ta'lim innovatsion klasteri – T.: "Universitet", 2020. – 14-b.

Muharrir: Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 2-3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
ilmiy maqola, reklama materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Тел.: 93 718 40 07

**Manzilimiz: Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mayze 19-uy**